

To połączenie lokalnej historii z literaturą, tradycją i praktycznym działaniem będzie bardzo mocnym doświadczeniem edukacyjnym. Poniżej przedstawiam pełny scenariusz **żywej lekcji języka polskiego** w oparciu o historię kobiety dbającej o opuszczone nagrobki oraz teksty Jana Kochanowskiego.

## „Pamięć zaklęta w słowach i kamieniu”

### Scenariusz żywej lekcji języka polskiego

Wyobraź sobie, że ktoś z Twojej miejscowości – pewna niezwykła kobieta – całe życie poświęciła temu, żeby zadbać o opuszczone groby. Cicho, bez rozgłosu, pokazując innym, że szacunek dla zmarłych to coś więcej niż tradycja – to odpowiedzialność.

Dzisiaj to Wy przejmujecie pałeczkę. Staniecie się strażnikami pamięci – nie tylko poprzez porządkowanie starych nagrobków, ale też przez słowa. Bo słowa są trwałe.

#### 1. Informacje wstępne

- **Grupa docelowa:** uczniowie klas 7–8 szkoły podstawowej oraz klas licealnych (można dostosować poziom trudności)
- **Czas trwania:** 90 minut (lekcja rozszerzona + wyjście terenowe)
- **Miejsce:** sala lekcyjna + lokalny cmentarz
- **Forma pracy:** warsztatowa, w grupach, połączona z elementami dyskusji i pracy terenowej

#### 2. Cele lekcji

##### Cele ogólne:

- rozwijanie umiejętności analizy tekstów literackich i rozumienia gatunków (tren, epicedium, epitafium),
- kształtowanie wrażliwości na dziedzictwo kulturowe i pamięć o przeszłych pokoleniach,
- integracja wiedzy szkolnej z praktycznym doświadczeniem i działaniem społecznym,
- budowanie szacunku dla tradycji Dnia Wszystkich Świętych.

##### Cele szczegółowe (uczeń):

- zna i rozumie, czym są *Treny* Jana Kochanowskiego,
- potrafi wskazać różnice między epicedium a epitafium,
- interpretuje wybrane fragmenty literackie związane z pamięcią o zmarłych,
- uczy się postaw obywatelskich – dbałości o miejsca pamięci,
- tworzy własny krótki tekst inspirowany epitafium lub epicedium.

#### 3. Materiały i środki dydaktyczne

- fragmenty *Trenów* Jana Kochanowskiego (np. Tren I, Tren VII, Tren XIX),
- krótkie opracowanie nt. gatunków: tren, epicedium, epitafium (dla uczniów),
- karty pracy do analizy tekstu,
- przybory do sprzątnięcia (rękawiczki, worki na śmieci, ściereczki),

- kartki i długopisy do notowania na cmentarzu.

#### 4. Przebieg zajęć

##### **Etap I. Wprowadzenie (20 min, sala lekcyjna)**

1. Opowiedzenie historii lokalnej bohaterki, która samotnie dbała o opuszczone groby.
2. Dyskusja: „Dlaczego pamięć o zmarłych jest ważna?” – krótkie wypowiedzi uczniów.
3. Miniwykład nauczyciela: omówienie pojęć *tren*, *epicedium*, *epitafium* i ich funkcji w kulturze.
4. Głośne czytanie fragmentu *Trenu I* i krótkie omówienie emocji oraz przesłania tekstu.

##### **Etap II. Wyjście terenowe (40 min, cmentarz)**

1. Wprowadzenie: zasady zachowania na cmentarzu.
2. Podział na grupy: każda grupa wybiera opuszczony lub zaniedbany nagrobek.
3. Działanie praktyczne: uczniowie porządkują wybrany grób (symbolicznie – usuwają liście, oczyszczają tablicę).
4. Zadanie literackie: uczniowie spisują treści epitafiów lub – jeśli brak inskrypcji – tworzą własne krótkie epicedium/epitafium inspirowane daną osobą (na podstawie dat, symboli, refleksji).

##### **Etap III. Podsumowanie (30 min, powrót do klasy)**

1. Prezentacja przez grupy własnych epicediów / epitafiów.
2. Dyskusja: „Jak różni się nasze doświadczenie pracy na cmentarzu od lektury literatury?”
3. Nawiązanie do Dnia Wszystkich Świętych i tradycji pielęgnowania pamięci o zmarłych.
4. Zakończenie – refleksja: co dało mi to doświadczenie? (krótka notatka lub wypowiedź ustna).

#### 5. Rezultaty i korzyści

- **Edukacyjne:** uczniowie lepiej rozumieją *Treny* i kontekst literacki; poznają gatunki literackie związane z pamięcią o zmarłych.
- **Spoleczne:** uczą się szacunku dla tradycji, lokalnego dziedzictwa i postawy troski o dobro wspólne.
- **Emocjonalne:** rozwijają empatię, wrażliwość i poczucie więzi z historią swojej miejscowości.
- **Praktyczne:** tworzą własne teksty literackie i uczą się współpracy w grupie.

Taki scenariusz łączy literaturę, lokalną historię i działanie – dzięki czemu młodzież dostaje nie tylko wiedzę, ale i doświadczenie, które zostaje z nimi na dłużej.

## KARTY PRACY

### KARTA PRACY NR 1

**Temat:** Treny Jana Kochanowskiego – emocje i przesłanie

**Instrukcja:** Przeczytaj fragment *Trenu I* Jana Kochanowskiego. Odpowiedz na pytania.

1. Jakie uczucia dominują w tym fragmencie?  
.....
2. W jaki sposób poeta wyraża ból po stracie?  
.....
3. Dlaczego, Twoim zdaniem, ludzie od wieków piszą utwory o śmierci i żałobie?  
.....
4. Podaj dwa współczesne przykłady (filmy, piosenki, książki), w których porusza się temat śmierci lub pamięci o zmarłych.  
.....

### KARTA PRACY NR 2

**Temat:** Gatunki literackie związane z pamięcią o zmarłych

**Zadanie 1.** Przyporządkuj definicję do pojęcia:

- a) **Tren**
- b) **Epicedium**
- c) **Epitafium**

1. .... – uroczysty wiersz żałobny, najczęściej pisany ku czci zmarłej osoby, zawierający wspomnienie jej życia.
2. .... – utwór poświęcony pamięci konkretnej osoby, zwykle umieszczany na nagrobku.
3. .... – cykl wierszy napisanych przez poetę, w których wyraża osobisty ból i rozpacz po śmierci bliskiej osoby.

**Zadanie 2.** Podaj przykłady współczesnych form pamięci o zmarłych (niekoniecznie literackich):

.....

### KARTA PRACY NR 3

**Temat:** Zadanie terenowe – epitafia i epicedia

**Instrukcja:** Podczas wizyty na cmentarzu wybierz jeden nagrobek (opuszczony lub zaniedbany).

1. Spisz inskrypcję nagrobną (jeśli jest czytelna):  
.....

2. Zwróć uwagę na symbole (np. krzyż, kwiaty, daty, cytaty). Zapisz, co mogą oznaczać:  
.....
3. Jeśli inskrypcja jest nieczytelna lub brak tekstu – spróbuj ułożyć **własne epitafium** (2–3 wersy, np. wierszowane lub prozą):  
.....  
.....
4. Spróbuj też napisać **krótkie epicedium** – kilka zdań, w których opowiesz, kim mogła być ta osoba, jakie wartości mogła reprezentować, co chciałbyś/chciałabyś jej powiedzieć:  
.....  
.....

## KARTA PRACY NR 4

**Temat:** Refleksja po zajęciach

**Instrukcja:** Po powrocie z cmentarza odpowiedz na pytania:

1. Co najbardziej zapamiętałeś/zapamiętałaś z tej lekcji?  
.....
2. Jakie emocje towarzyszyły Ci podczas pracy na cmentarzu?  
.....
3. Jak łączą się ze sobą: literatura, pamięć o zmarłych i nasza codzienność?  
.....
4. Co możesz zrobić, aby w codziennym życiu pielęgnować pamięć o osobach, które odeszły?  
.....

Te karty można wydrukować i rozdawać uczniom na poszczególnych etapach lekcji (nr 1 i 2 w klasie, nr 3 na cmentarzu, nr 4 na podsumowanie).